

BROOD: DOOD EN LEVEN

Het brood als drager van het dagelijkse leven

Ons dagelijks brood verbinden we met leven. In de ruime betekenis van het woord - voedsel en inkomen – vormt het immers de voorwaarde om te kunnen leven in een lichaam op aarde. Zoveel volkeren, zoveel vormen van brood als het basisvoedsel uit een of ander graan. En toch is het brood een leven dat ontworsteld is aan de dood. Pas nadat de graankorrel door de winter is gegaan, “gestorven” is in de aarde, kan het in de lente en zomer bij wijze van spreken honderdvoudig weer opstaan in de nieuwe aar, geoogst worden en gemalen tot meel.

In de Griekse mythologie is de figuur die verbonden is met deze dood-en opstandingsmotieven, de godin Persephone (als Romeinse godin: Proserpina). Zij is de dochter van Demeter, godin van de landbouw, en wordt geschaakt door Hades, de god van de dood en de onderwereld. Het radeloze verdriet en de woede van Demeter zorgen ervoor dat het plantenleven verkommert, de mensen geen eten meer hebben en het mensenras dus dreigt uit te sterven. Dit is niet naar de zin van Hades en het beweegt hem ertoe om zijn mooie jonge vrouw toe te staan de helft van het jaar bij haar moeder in de bovenwereld door te brengen. Daarmee wordt Persephone de godin van de seizoenen en de ritmisch terugkerende processen van dood en opstanding in de natuur. Ze wordt vaak afgebeeld met in haar hand een aar.

Het brood als drager van de dagelijkse dood

Het komt Hephaistos, in de Griekse godenwereld de smid, toe om de eerste mensenvrouw te vormen, als bruid voor de god Epimetheus. We kennen haar beter als Pandora. Ze krijgt van Zeus, de oppergod, als bruidschat een vat mee (ten onrechte vertaald als “doos”), die ze echter niet open mag maken. Als ze haar nieuwsgierigheid niet kan bedwingen en het vat toch opent, komen daaruit alle mogelijke plagen voor *“de mensen, die brood eten”*.

Een wezenlijk kenmerk van de aardemens is dat hij moet eten om in leven te blijven, maar desondanks gedoemd is om te lijden en te sterven. We zijn geboren om te sterven. In Pandora zijn trekken herkenbaar van de Bijbelse Eva.

Op een iets andere manier vinden we het motief terug in de vaste plaats van de toonbroden in de Salomonische tempel. Ze werden uitgesteld aan de noordzijde van “het heilige” van de tempel. Volgens de Joodse overlevering staat het noorden voor de kant van de materie. Het is de kant van de engel Gabriël, die de ongeboren mensenziel begeleidt naar een bestaan in een fysiek lichaam, gebonden aan de natuurwetten. Een fysieke geboorte in de materiële wereld, die onvermijdelijk leidt naar de fysieke dood.

Van de materie brood maken

Als geestelijk wezen heeft de mens de aarde en het aardse lichaam nodig om zich tot een vrij wezen te kunnen ontwikkelen. In die zin zijn zowel de aarde als het lichaam brood voor de mens. Maar beide dragen ze de dood in zich. Ook alles wat de mens overkomt, dient zijn ontwikkeling. Want niet wát hem overkomt of waar hij mee te maken krijgt, zal zijn toekomst bepalen, maar hoe hij ermee omgaat.

De ontwikkeling tot vrijheid en alles wat daarbij hoort - denk maar aan al die kleine en grote sterfprocessen in de ziel – veronderstelt een verbinding met de dood. In die zin is de bewuste omgang met de dood toch weer: brood! Maar dan brood dat leven schenkt.

Algemeen staat het brood voor alles wat de mens nodig heeft voor zijn leven op aarde. Maar ook voor alles wat hij aan de geheimen van de materie kan ontfutselen en hem de illusie schenkt, dat hij daarmee lijden en dood kan vermijden. De robotisering van de mens is daar een actueel voorbeeld van. Dat is “van stenen brood” maken, uiteindelijk echter van dat brood weer “stenen” maken.

Het is niet toevallig de eerste verzoeking waarmee Jezus, na het in zich ontvangen van het Christuswezen bij de doop in de Jordaan, zich uiteen moest zetten. Als hij na 40 dagen woestijn en eenzaamheid, honger krijgt en door de duivel (in opdracht van God!) verleid wordt om van stenen brood te maken, is zijn antwoord: *“Niet door het brood alleen behoudt de mens het leven, maar door elk woord dat komt uit de mond van God.”* (Mattheüs 4, 1-10)

Het mensenwoord als dagelijks brood en dagelijkse dood

Pas met het leren spreken, is de fysieke geboorte min of meer afgerond. De mens is dan een rechtoplopend wezen, dat een vrije verhouding met de wereld kan leren aangaan; hij kan gaan “communiceren” en wordt daardoor geleidelijk aan een zelfbewust en denkend ik. In die zin is het woord het noodzakelijke dagelijkse aardse brood van de mens. In meer algemene zin is het mensenwoord meer dan alleen de spraak en de taal, want ook in gebaren en beelden drukt de mens zich uit, in kunst bijv. In werkelijkheid is het woord de basis van het menszijn. Wat het fysieke brood is voor het lichaam, is het woord voor de mens als cultuurwezen. Zonder woord - je kan ook zeggen: zonder een zich ontwikkelend ik-wezen -geen wetenschap, geen kunst, geen religie.

Anders dan het dier, dat volledig bepaald en gedragen wordt door zijn natuurlijke omgeving, kan de mens niet overleven zonder in te grijpen in de natuur en haar daarmee klein en groot geweld aan te doen. Wat zich uitdrukt in en door het mensenwoord, draagt dus ook de dood in zich. Dat geldt zelfs voor de taal zelf; zij sterft in abstracties. Ook hierin worden we geboren om te sterven.

Het mensenwoord heeft echter een bijzondere positie in het geheel . Het draagt namelijk in zich de kracht van het kantelpunt. Daar waar een ontwikkeling voleindigd is en er dus een soort van sterven optreedt, daar kan iets nieuws ontstaan. Met het verwerven van de spraak

en de taal, is het fysieke geboorteprocess min of meer afgerond. Later in het leven zal het juist het mensenwoord zijn, dat doorheen sterfprocessen de toegang zal bieden tot een nieuw, hoger leven. Dat gebeurt door zich te verbinden met *“het woord dat komt uit de mond van God.”*

Het woord uit de mond van God

De proloog van het evangelie volgens Johannes gaat terug op het oerbegin van de schepping. Het Woord was de schepper, en het was bij God en was God. Uit en door het Woord is alles ontstaan. Dat Woord is mens geworden; tegelijk Woord en woord, tegelijk God en mens. Elk woord dat de Christus Jezus sprak, elke daad die hij volbracht, was doordrongen van het Woord, en had dus een goddelijk wils-karakter. *“De woorden die ik tot u spreek, spreek ik niet uit mijzelf; zij zijn de werken van de Vader die in mij woont en door mij schept.”* (Johannes 14,10)

Voor de meeste mensen van deze tijd, zijn de evangeliën op sterven na dood; gestorven in het abstract geworden mensenwoord. In werkelijkheid zijn de evangeliën uitdrukkingen van het Woord. In woorden overgeleverd zijn ze het woord dat komt uit de mond van God, tegelijk Woord en woord.

De mens op zijn beurt volgt een soortgelijke weg. Vanuit de regionen van de hoogste hiërarchieën in het leven tussen dood en nieuwe geboorte, daalt de mensenziel af naar een leven op aarde. De ziel treedt uit de gemeenschap met geestelijke wezens (waaronder ook andere zielen) waarin ze helemaal uitgebreid was. In een volgende zijnstoestand wordt de zich samentrekkende ziel aangetrokken tot een leven op aarde, en gaat dit voorbereiden. Steeds meer focust de ziel zich op de aardse verhoudingen, tot haar kosmische bewustzijn afgedempt wordt en ze in een fysiek lichaam geboren wordt. De weg van kosmische wijdsheid naar het gefocuste aardeburgerschap eindigt, zoals al eerder aangeduid, bij de ontwikkeling van spraak en taal: het mensenwoord. Dit hele proces wordt gestuurd en begeleid door de geestelijke wezens van geboorte.

De geestelijke wezens van geboorte blijven een rol spelen tijdens het leven, vooral in het brengen van frisse levenskracht tijdens de slaap. Hun tegenhangers zijn de geestelijke wezens van de dood. Zij brengen bewustzijnskracht in het wakkere leven. Levenskracht en bewustzijnskracht: beide zijn brood voor de mens. Als deze twee soorten brood alleen “gegeten” worden om een eenzijdig leven als materieel wezen te dienen, dan leiden ze tot een probleem in het leven na de dood. De ziel moet dan met beperkte vermogens, gehandicapt, aan haar reis beginnen in de geestelijke wereld. Na de onvermijdelijke fysieke dood, dreigt als uiterste consequentie wat genoemd wordt *“de tweede dood”*, de zieleddood. (Openbaring van Johannes 21, 1-8)

Zonder het mysterie van Golgotha zou dit uiteindelijk het lot worden van de hele mensheid.

Gelukkig brengt de mens uit de geestelijke wereld, uit zijn “geboorteland” zoals die wereld in het uitvaartrituaal wordt genoemd, impulsen mee voor zijn leven op aarde. Die zijn enerzijds doordrenkt met de natuurlijke drang om het materiële leven volledig te consumeren en naar zijn hand te zetten; anderzijds wordt ieder mens geboren met een min of meer bewust heimwee naar zijn geestelijke oorsprong.

De mens brengt daardoor ook impulsen mee om het mensenwoord weer te verbinden met het Woord. De Christus Jezus maakte hiervoor de weg vrij. Zonder zijn daad op Golgotha zou de hele mensencultuur gedoemd geweest zijn haar einde vinden in de dood van de materie. Het ligt in de individuele ik-vrijheid van de mens of hij aansluiting zoekt tot het Woord, of niet. *“Hij zal zich eens verenen, tot voortgang van de wereld, met hen die hij door hun gedraging aan de dood der materie kan ontrukken”* (uit het credo).

De wonderbare broodvermenigvuldiging (Johannes 6, 1-15 en 26-27)

De broodvermenigvuldiging wordt voltrokken op “de berg”, nadat Jezus, toen hij “zijn ogen ophief”, de vele mensen had geschouwd die naar hem toekwamen en “brood” nodig hadden (v. 3-5). Het is mysterietaal die duidt op een bovenzinnelijk gebeuren. Op het eerste gezicht verbind je het brood waar Jezus voor zorgt, met fysiek brood dat het leven in zich draagt.

Hoger leven moet het zijn, denk je dan. En toch zegt Jezus over dit brood: *“Werkt niet voor het vergankelijke voedsel, maar voor het voedsel dat blijvend is tot in het eeuwige leven, het voedsel dat de Mensenzoon u zal geven.”* (v.27) Het brood dat hier vermenigvuldigd wordt en voedsel is voor de hele mensheid, is vergankelijk en draagt dus *de dood* in zich!

Als gevraagd wordt om altijd dit brood te krijgen, antwoordt Jezus: *“Ik Ben het Brood des Levens.”* (v.34-35) En wat verder: *“Ik Ben het levende Brood, dat uit de hemel is neergedaald ; indien iemand van dit brood eet, zal hij leven in eeuwigheid. En het brood dat ik geef, is mijn lichaam, dat ik zal geven voor het leven van de wereld.”* (v.51) De Christus Jezus zelf moest zich eerst overgeven aan zijn ultieme sterfproces om zijn lichaam om te kunnen vormen tot geestelijk brood.

In de broodvermenigvuldiging wordt aan de mensheid geestelijke “sterfkracht” gegeven, nodig om deel te hebben aan het scheppende proces van dood en opstanding in het mysterie van Golgotha.

Het mensenwoord als kantelpunt en de mensenwijdingsdienst als geestelijk brood

De mensenwijdingsdienst heeft een archetypische grondstructuur. In vier delen vormt ze het spiegelende tegenbeeld van de afdaling van de mensenziel naar de aarde, die eindigt in het mensenwoord. Het afdalingsproces wordt gedragen door de geestelijke wezens van geboorte; de weg terug wordt gedragen door de geestelijke wezens van de dood; een cultisch sterven in het leven.

Het eerste deel is gewijd aan het woord van het evangelie, dat een uitdrukking is van het Woord. De evangeliëlezing wordt afgesloten met de zin: *“Het woord van het evangelie delgt uit wat onrein in ons woord leeft.”* Ons mensenwoord opent zich voor het Woord.

Cultisch gezien zijn we nu klaar voor het tweede gedeelte: het offer. In de opstijgende rook verlegt de ziel haar focus weer naar de geestelijke wereld en een kosmisch bewustzijn, het *“tijdeloos zijn”*. Het is het tegenbeeld voor de afdalende ziel die zich met de aarde wil verbinden. De Christus in ons, draagt het offer: *“Christus in ons gebed.”*

In het derde deel, de verwandeling, laat de ziel – cultisch! – haar verbinding met de aarde los en oriënteert zich weer op de geestelijke wereld. Dit betekent een ommekeer, een transsubstantiatie. Letterlijk van wat haar aan de aarde bindt: lichaam en bloed. Beeld voor het lichaam is, hoe kan het anders, het brood. Ook hier is het de Christus in ons die dit mogelijk maakt. *“In ons, door ons”* voltrekt hij het eigenlijke offer: zichzelf. Zijn eigen goddelijk-menselijke brood, zijn lichaam dus, wordt ons brood. Het is het woord dat dit volbrengt: *“Met dit woord (uit de mond van God) is het goddelijke weer aan de mensen gegeven.”*

In de communie, het vierde deel van mensenwijdingsdienst, verenigt de ziel zich weer – cultisch – met de geestgemeenschap, waaronder ook andere zielen. De ziel kan pas echt gezond worden als ze zichzelf als *“afgezonderd”*, zondig wezen weer leert beleven als één met het geheel, als een wezenlijk onderdeel van het geheel, zowel van de aardegemeenschap als van de geestgemeenschap. De ziel verenigt zich op de eerste plaats met Christus, wiens wezen de gemeenschappelijke en verbindende kracht is.

De hele mensenwijdingsdienst draagt doorheen de vier delen de signatuur van dood en opstanding. Elke mensenwijdingsdienst is een oefenen van het sterven in het leven.

Christus is het nieuwe brood. Hij geeft het als voedsel voor onderweg, *“tot teerspijze”*. De *“sterfkracht”* van het brood van de wonderbare broodvermenigvuldiging, is in de *“Ik Ben het Brood des Levens”* opstandingskracht geworden. Het is het brood waar we in het ‘Onze Vader om bidden: *“Geef ons heden ons dagelijks brood.”*

Het is wonderlijk en ontroerend hoe het de kinderen zijn, die in hun zondagsdienst de volgende ongelooflijk kostbare en troostende woorden mogen horen. Ze vormen in twee zinnen de samenvatting van deze hele bijdrage!

“... die (bedoeld wordt de Godesgeest) het leven in de dood voert, opdat het herleve; die het dode in het levende voert, opdat het de Geest schouwe.”

Het zijn oerwoorden van Christuswijsheden en ze zijn van toepassing op het leven van alledag.

Het mysterie van Golgotha in de eerste helft van het jaar

Van midwinter tot midzomer overheersen in de natuur de krachten van geboorte. Geboorte echter die leidt naar de dood. De ritmisch terugkerende natuurlijke opstandingskrachten kunnen immers niet verhinderen dat de aarde sterft. Dat geldt ook voor de mens en de kosmos.

De eerste jaarhelft is echter ook de Christushelft van het jaar. Van Kerst tot Pinksteren mogen we in onze ziel de lotgevallen van het Woord opnemen; hoe Christus als de Zoon van God, mens wordt en door zijn lijdensdood en opstanding voor mens en aarde een nieuwe toekomst mogelijk maakt.

De tweede jaarhelft, van Sint Jan tot Advent, is in zekere zin de tijd van het antwoord van de mens; het mensenwoord. Hopelijk een antwoord in de vorm van geestelijk brood voor de Christus in ons. In de natuur overheersen de krachten van het afsterven. In de mensenziel worden nu de krachten van geboorte aangesproken; een hergeboorte, ontworsteld aan de dood. Ook de Christus heeft levend brood nodig om zijn werk te blijven doen...

“Gaat uit over de hele wereld en verkondig het evangelie (letterlijk: de goede boodschap) aan heel de schepping.” (uit het Paasevangelie, Markus 16)

Myriam Driesens

